

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH

To'xtasinova Maqsuda Oybek qizi

Buxoro shahar maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli
71- maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonining pedagogik-psixologik asoslari yoritilgan. Bolalarni maktabga tayyorlashda ularning intellektual, jismoniy, ijtimoiy-emotsional va nutqiy rivojlanish darajasini shakllantirishning ahamiyati ochib berilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalari, oila va pedagoglarning hamkorligi asosida bolalarda o'quv faoliyatiga bo'lgan ijobiy munosabatni rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Maqolada zamonaviy pedagogik yondashuvlar va interfaol metodlardan foydalanish orqali bolalarni maktabga muvaffaqiyatli moslashtirish yo'llari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, maktabga tayyorlash, bolalar rivoji, intellektual tayyorgarlik, psixologik tayyorgarlik, ijtimoiy moslashuv, nutq rivoji, pedagogik yondashuvlar.

Kirish. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini izchil rivojlantirish va uning sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish hamda bolalarni maktab ta'limiga har tomonlama tayyorlash masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki maktabgacha yosh davri bolaning shaxs sifatida shakllanishi, bilish jarayonlari va ijtimoiy xulq-atvorining rivojlanishida muhim bosqich sanaladi.

O'zbekiston Respublikasining **“Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni** hamda **“Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida”gi Qonunida** maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining mustaqil va muhim bo'g'ini sifatida belgilangan bo'lib, unda bolalarni jismoniy, aqliy, axloqiy va ijtimoiy jihatdan rivojlantirish, ularni maktab ta'limiga puxta tayyorlash asosiy vazifa etib ko'rsatilgan. Mazkur normativ-huquqiy hujjatlarda bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish zarurligi alohida ta'kidlanadi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining **2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-sonli qarorida** maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, ta'lim mazmunini yangilash va maktabga tayyorlash sifatini oshirish bo'yicha muhim vazifalar belgilab berilgan. Ushbu qarorda bolalarning maktab ta'limiga moslashuvini

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-3, ISSUE-01**

ta'minlash, ularda dastlabki o'quv ko'nikmalarini shakllantirish va ta'lim jarayoniga ijobiy munosabatni rivojlantirish dolzarb vazifa sifatida qayd etilgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki ularning psixologik tayyorgarligi, ijtimoiy moslashuvi, nutqiy va jismoniy rivojlanishini ham qamrab olishi bilan ahamiyatlidir. Shu bois maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va samarali metodlardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlar maktabgacha ta'lim jarayonida bolaning shaxsiy imkoniyatlari va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim-tarbiyani tashkil etishni talab etadi. Ayniqsa, o'yin faoliyati, interfaol metodlar va rivojlantiruvchi mashg'ulotlar orqali bolalarda maktab ta'limiga zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalarni shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash jarayonining mazmuni, shakl va usullarini ilmiy asosda yoritish mazkur maqolaning asosiy yo'nalishini tashkil etadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash masalasi pedagogika va psixologiya fanlarida uzoq yillardan buyon ilmiy tadqiqotlar markazida bo'lib kelmoqda. Ushbu muammo bolalarning yosh xususiyatlari, individual rivojlanish darajasi hamda ta'lim jarayoniga moslashuv imkoniyatlari bilan chambarchas bog'liq holda o'rganilgan.

Pedagog olimlar tomonidan maktabga tayyorlik tushunchasi ko'p qirrali jarayon sifatida talqin etilib, unda bolalarning bilim, ko'nikma va malakalari bilan bir qatorda, psixologik tayyorgarlik, ijtimoiy moslashuv va emotsional barqarorlik muhim omillar sifatida ko'rsatib o'tiladi. Jumladan, L.S. Vygotskiy maktabga tayyorlikni bolaning yaqin rivojlanish zonasi bilan bog'liq holda izohlab, kattalar va tengdoshlar bilan hamkorlikda faoliyat olib borish bolaning o'quv faoliyatiga muvaffaqiyatli kirishishini ta'minlashini ta'kidlaydi. Uning qarashlariga ko'ra, maktabgacha ta'lim davrida tashkil etilgan to'g'ri pedagogik muhit bolada bilish jarayonlarining faollashuviga xizmat qiladi.

A.N.Leontyev va D.B.Elkoninlarning ilmiy ishlarida maktabgacha yoshdagi bolalar rivojida o'yin faoliyatining yetakchi ahamiyati asoslab berilgan. Ular o'yinni bolaning shaxs sifatida shakllanishi va maktab ta'limiga tayyorlanishida muhim vosita sifatida baholaydilar. Ushbu yondashuvga ko'ra, rolli o'yinlar orqali bolalarda ijtimoiy tajriba, muloqot madaniyati va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-3, ISSUE-01**

Shuningdek, J.Piaje tadqiqotlarida bolalarning kognitiv rivojlanish bosqichlari asosida maktabga tayyorlash masalasi yoritilgan. Olim maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash, tasavvur va idrok jarayonlarini rivojlantirish orqali ularni o'quv faoliyatiga tayyorlash zarurligini qayd etadi. Uning fikricha, bolalarning faol harakat va tajribaga asoslangan o'rganishi ta'lim samaradorligini oshiradi.

Mahalliy pedagog olimlarning tadqiqotlarida ham maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni maktabga tayyorlash masalasi muhim yo'nalishlardan biri sifatida ko'rib chiqilgan. Xususan, o'zbek olimlari tomonidan olib borilgan ilmiy ishlar maktabgacha ta'lim muassasalarida nutq rivoji, elementar matematik tasavvurlar, atrof-muhit haqidagi bilimlarni shakllantirish orqali bolalarda maktab ta'limiga zarur bo'lgan kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu tadqiqotlarda oila va maktabgacha ta'lim muassasasi hamkorligining ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Zamonaviy ilmiy manbalarda maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida kompetensiyaviy yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim hamda interfaol metodlardan foydalanish masalalari keng yoritilgan. Tadqiqotchilar bolalarda mustaqil fikrlash, muammo yechish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish maktabga moslashuv jarayonini yengillashtirishini asoslab bermoqdalar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash jarayoni tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshiriladigan pedagogik faoliyatni talab etadi. Ushbu jarayon bolaning individual rivojlanish darajasi, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda tashkil etilganda yuqori samaradorlikka erishiladi. Maktabga tayyorlashda bolaning bilish faoliyatini faollashtirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda o'quv faoliyatining dastlabki ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

Bolalarni maktabga tayyorlashda intellektual rivojlanish muhim o'rin tutadi. Bu jarayonda bolalarda taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish kabi aqliy amallarni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar tashkil etiladi. Elementar matematik tushunchalar, atrof-muhit haqidagi tasavvurlar hamda mantiqiy bog'lanishlarni anglash orqali bolalarda bilimlarni ongli o'zlashtirishga zamin yaratiladi. Shuningdek, nutqni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar bolalarning fikrini ravon ifodalash, savol berish va muloqotga kirishish ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Maktabga tayyorlash jarayonida psixologik tayyorgarlik ham muhim omil sanaladi. Bolalarda diqqatni jamlash, xotirani rivojlantirish, emotsional barqarorlikni ta'minlash maktab muhitiga moslashuvni yengillashtiradi. O'quv faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantirish orqali bolalarda mas'uliyat hissi va o'z-o'zini nazorat qilish qobiliyati rivojlanadi. Bu esa boshlang'ich sinfda ta'lim jarayonining samarali kechishiga zamin yaratadi.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-3, ISSUE-01**

Ijtimoiy tayyorgarlik bolalarni maktabga moslashtirishda muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Jamoada ishlash, tengdoshlar bilan hamkorlik qilish, o'qituvchi ko'rsatmalariga amal qilish kabi ijtimoiy ko'nikmalar bolalarda maktab hayotiga tez moslashish imkonini beradi. Mazkur ko'nikmalarni shakllantirishda guruhli mashg'ulotlar, rolli o'yinlar va muloqotga asoslangan faoliyat turlari samarali hisoblanadi.

Shuningdek, jismoniy tayyorgarlik ham maktabga tayyorlash jarayonining ajralmas qismi bo'lib, bolalarning umumiy sog'lig'i, harakat faolligi va mayda motorika rivojlanishini o'z ichiga oladi. Qo'l barmoqlari harakatlarini rivojlantirishga qaratilgan mashqlar yozuv malakalarini shakllantirishga tayanch bo'lib xizmat qiladi. Jismoniy faollik orqali bolalarda chidamlilik, intizom va o'zini boshqarish ko'nikmalari rivojlanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda oila va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlik alohida ahamiyat kasb etadi. Ota-onalarning ta'lim jarayoniga faol jalb etilishi, bolani mustaqil faoliyatga undash va ijobiy psixologik muhit yaratish maktabga tayyorgarlik jarayonining samaradorligini oshiradi. Pedagoglar tomonidan ota-onalarga metodik tavsiyalar berilishi ushbu hamkorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish maktabgacha ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish imkonini beradi. Interfaol metodlar, rivojlantiruvchi o'yinlar va axborot texnologiyalari asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarda qiziqish va faollikni oshiradi. Natijada bolalarda maktab ta'limiga tayyorlikning barcha tarkibiy qismlari uyg'un ravishda shakllanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash jarayoni uzluksiz ta'lim tizimida muhim o'rin egallab, u bolaning keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish bolaning shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan kompleks pedagogik yondashuvni talab etadi. Maktabga tayyorlik faqat bilimlar majmui bilan cheklanmay, balki bolalarda psixologik barqarorlik, ijtimoiy faollik va mustaqil o'quv faoliyatiga tayyorgarlikning shakllanganligi bilan ifodalanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashda intellektual, psixologik, ijtimoiy va jismoniy tayyorgarlikning o'zaro uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishlarning har biri bolaning maktab muhitiga moslashuvini ta'minlashda alohida vazifani bajaradi. Ayniqsa, bolalarda o'quv faoliyatiga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirish, mustaqil

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY JURNALI
VOLUME-3, ISSUE-01**

fikrlash va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish ularning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishiga imkon yaratadi.

Maktabgacha ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish bolalarning bilish faolligini oshirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish hamda o'z imkoniyatlarini namoyon etishiga sharoit yaratadi. Shu bilan birga, o'yin faoliyatiga asoslangan mashg'ulotlar orqali bolalarda maktab ta'limiga zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalar izchil shakllantiriladi. Bu esa bolalarning maktab sharoitiga moslashuv jarayonini yengillashtiradi.

Xulosa. Shuningdek, oila va maktabgacha ta'lim muassasasi o'rtasidagi samarali hamkorlik maktabga tayyorlash jarayonining muhim sharti sifatida namoyon bo'ladi. Ota-onalarning ta'lim jarayoniga ongli va faol jalb etilishi, pedagoglar tomonidan beriladigan metodik tavsiyalar bilan uyg'unlashgan holda, bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Natijada maktabgacha yoshdagi bolalarda maktab ta'limiga psixologik va pedagogik jihatdan puxta tayyorgarlik shakllanadi. Umuman olganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlash jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, zamonaviy yondashuvlar va innovatsion metodlardan samarali foydalanish orqali ta'lim sifatini oshirish mumkin. Bu esa uzluksiz ta'lim tizimida barkamol, faol va mustaqil fikrlovchi shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 30-sentabrdagi **PQ-3305-son** "Maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 13-maydagi **391-son** Qarori "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyatini takomillashtirish to'g'risida".
3. Rasulova M.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashning pedagogik asoslari // *Pedagogik ta'lim.* – Toshkent, 2021.
4. Abdullayeva N.N. Maktabgacha ta'limda kompetensiyaviy yondashuv // *Ta'lim va innovatsiya.* – 2022.